

BARNAMORDET I BÖKHULT

Av: *Torbjörn Nilsson*

Hämtat från Krogsereidsboken

Detaljerade berättelser från 1600- och 1700-talen är ovanliga och går nästan bara att hitta i domböcker från de olika häradstingen. Det är oftast omfattande tvister eller grova brott som där fått en mera detaljerad beskrivning, men trots tragiken i många berättelser är de intressanta och ger oss information om hur vardagen levdes flera hundra år tillbaka i tiden.

Denna berättelse kommer från Bökhult och handlar om ett barnamord.

Söndagen den 30/5 1697 förkunnades det från predikstolen i Krogsereids kyrka att "Anders Nillsons leegepijga i Böökilt" låg sjuk och ryktet på kyrkbacken var att hon fött barn. Dagen efter träffade Jöns Andersson i Älgås, i Drängsered länsmanen Nils Jönsson i Ly i samma socken och berättade för honom om ryktet och redan på tisdag morgon begav sig länsmanen till Bökhult i sällskap av två kvinnor och två män. När de kom in i Anders stuga fann de att pigan Anna Bengtsdotter låg i sängen, i en av kamrarna. När Länsmanen berättat sitt ärende ropade Anders på henne att hon skulle komma in i stugan. Länsmanen frågade vad det var med henne. Anna satte sig på spishällen och svarade att hon var sjuk, men ville inte säga på vilket sätt. Länsmanen lät då de båda kvinnorna han hade med sig, Ingri Persdotter och Bengta Svensdotter, båda från Yered, se på hennes bröst. De fann då att hon hade mjölk och länsmanen frågade därför om hon fött barn eller var havande. Anna svarade att om hon nu var i det tillståndet så hade hon barnet i sig. Länsmanen frågade vem som var barnafader men Anna vägrade uppge någon. Länsmanen "sägandes henne måst wara een hälfwetes brend, som sådant iche uppenbahrat, och wijdare att hon iche är Jungfru Maria, som kunnat få barn uthan man".

Länsman Nils Jönsson var tveksam till att Anna verkligen talade sanning i det att hon inte fött barnet ännu och innan han lämnade Bökhult lät han ställa en man att vakta henne.

Senare samma dag fick länsmanen uppgift om att Anna berättat för en av vaktkarlarna, Ambjörn Torsson i Yered, att hon hade barnet hos sig och onsdag morgon begav han sig därför till Bökhult igen, denna gång i sällskap av fyra kvinnor. När han kom in till Anna tog hon honom i hand och bad om förlåtelse för att hon inte talat sanning dagen innan. Hon sa att det berodde på att hon varit ledsen och nedstämd. Länsmanen bad att få se barnet och Anna bar fram det till honom. Barnet som var insvept i ett grått kläde var fullgånget med hår och naglar. Det var blått på bröstet och huvudet och hade blå fläckar på kroppen i övrigt. Trots Länsmannens frågor svarade Anna inte på hur barnet dött.

En sådan här sak skulle normalt ha förorsakat ett Extra Ordinarie Ting, eller som det senare kallades Urtima Ting. Ett för Årstad Härad ordinarie sommarting var emellertid redan bestämt till den 7/6 1697 i Heberg och därför behandlades saken där.

I Tingsboken uppges Anna Bengtsdotter vara 25 år och hon stod alltså anklagad för mord på sitt nyfödda barn och "*dherföre dhenna anna af Rätten tillspordes dherom, men wille intet tillståå sigh till dhes omkombst warit wållande*". Efter förmaning av rätten att säga sanningen berättade Anna att hon fött barnet natten efter söndagen den 31 maj i en liten kammare strax jämte stugan och medgav att barnet levte vid födseln men dött strax efter. Hon berättade att hon några dagar före det hon fått ont av värkar tänkt att döda barnet om det skulle vara fött levande men påstod nu, likaväl, att hon inte skadat det vid födseln. Hennes tanke hade varit att söka sig till sin bror som var korpral i Göteborg och låta barnet födas där. Hon sa att barnet möjligen tagit skada när hon svepte in det i klädet men nekade till att ha dödat det.

Rätten frågande nu Anna Bengtsdotter "*om hon inte wetandes och williandes bracht fostret om dhes Lijf?*". Hon "*swarade omsijder och efter een stundh stilla tijgande, Joo*".

Rätten frågade sedan vem som var far till barnet. Anna uppgav då att det var Anders Jeppesson från Vismered i Gällared. Denne hade tjänat som dräng hos Anders Nilsson i Bökhult från Mickelsmäss 1695 till förra Mickaeli tid och de skulle ha haft umgänge vid Larsmässotid. Den utpekade barnafadern Anders Jeppesson, som var 17 år och för tillfället dräng i Angryd, i Sibbarp, var också instämd till tinget. Han hade med sig sin far, Jeppe Andersson i Vismered. Anders nekade dock helt till att ha haft med Anna att göra och berättade att de aldrig tyckt om varann och att hon varit glad när han flyttat från Bökhult.

Rätten frågade Anna om hennes matfader (Anders Nilsson) varit hemma på söndagen. Hon svarade att han hade varit det eftersom han hade ont i ryggen. Nämndemannen Tore Gunnarsson från Århult, som satt i rätten, berättade att han träffat Anders veckan innan och att han då klagat på sin onda rygg. Anna berättade också att Bengt i Svanshult, som passerat Bökhult på väg till kyrkan på söndagen, erbjudit Anders att följa med, men att denne avböjt på grund av sin sjuka rygg.

Instämda till tinget var också kyrkoherden i Abild Andreas Chanisius och "*Rector Schola*" i Falkenberg Jöns Fallenius. De berättade att de haft Anna till förhör och då frågat henne om det inte, till äventyrs var hennes matfader, Anders Nilsson som var skyldig, något som hon bestämt nekat till.

Annas syster Inger Bengtsdotter var också närvarande och efter rättens påtryckningar medgav hon att hon hört rykten att det skulle ha varit Anders Nilsson som var barnafader. Hon hade frågat Anna om detta men inte fått något svar. Rätten uppmanade på nytt Anna att bekänna sanningen "*men till intet wijdare förmåås kunde*".

Nu inkallades Anders Nilsson i Bökhult och tillfrågades varför han varit hemma kyrkotiden om söndagen näst efter pingst? Han sa att han haft så svår ryggvärk att han inte med egna krafter kunde komma ur sängen, något som Gunnar Olsson i Esered, Bengt i Svanshult, Arvid Persson i Barshult och Nils Arvidsson i Yttra Århult kunde vittna om, eftersom de varit hos honom samma dag. Han berättade också att varken han eller hans hustru vetat något om pigan Annas tillstånd förrän den dag länsmannen kommit till dem. Anna hade legat sjuk en tid men vad det var med henne hade de inte vetat.

Målet bordlades nu tillfälligt och ett antal andra mål behandlades. Den 12/6 vid samma ting togs saken upp igen:

"framställes wijdare barnemörderskan Anna Bengtsdotter om sine 25 åhr, som hon sielf tillståår, hwilken efter flijstigh förmahningh tillspordh om hon nu betänht sijgh bätter, tillstood medh grååtande tåhrar huru hon för detta sökt befrija sin husbonde Anders Nillson".

Anna friade nu helt drängen Anders Jeppesson och erkände att det var hennes husbonde, Anders Nilsson som var fadern. Rätten frågade då om Anders inte rått henne att dölja graviditeten och kanske rent av rått henne att ta livet av barnet? Anna förnekade detta och svor vid Guds blida ansikte att Anders var alldeles oskyldig till något sådant.

Nu kallades Anders Nilsson in och han erkände att han haft umgänge med Anna. Han förnekade dock ihärdigt att han skulle gjort något mer än mot *"dhet Siätte bodh ohrdet syndat"*. Rätten frågade om han uppmanat Anna att skylla på drängen Anders Jeppesson. Anders sa att han inte mindes om han gjort det. Han sade att han haft fullt upp med sin onda rygg och därför inte märkt Annas tillstånd förrän länsmannen kommit till honom.

Anna kallades åter in och uppmanades att bekänna Anders eventuella delaktighet i mordet. Det berättades för henne att hon nu inte hade många dagar kvar att leva och att hon inte kunde vänta sig någon välgärning från Anders Nilsson även om han var osaken till hennes olycka. Man sa också att hon äventyrade sin *"Sahligheet"* om hon inte berättade sanningen. Anna vidhöll dock sin berättelse och nekade helt till att Anders skulle ha varit delaktig i mordet.

Anders inkallades på nytt och tillfrågades varför han ropat in Anna från kammaren när Länsmannen kom på besök. Kände han måhända till hennes tillstånd och var rädd att Länsmannen skulle finna det döda barnet där inne?

Anders förnekade på nytt att han skulle ha vetat något och han presenterade nu flera vittnen som styrkte att det varit svårt att se att Anna varit gravid:

Arvid Persson i Barshult och Gunnar Olsson i Yered avlade båda sin ed och berättade att de kommit till Bökhult söndag kväll på sin väg till Varberg. Anders hustru Anna hade sagt åt dem att gå in till pigan och se hur det var med henne. De hade de gjort och pigan hade då sagt att hon hade ont i bröstet och kände sig svullen. Arvid sa att han inte kunnat förstå att hon var tjock som en havande utan endast *"något litet öfwer bröstet syndtz puusigh eller swullen"*.

Pigan Anna Knutsdotter i Greppered vittnade också på Anders Nilssons begäran. Hon var kusin till Anna Bengtsdotter och hade kommit för att hälsa på henne i Bökhult på lördagen. Hon berättade att Anna sagt sig vara sjuk eftersom hon hade sin *"Qwinl: tijdh"*.

Anders bedyrade än en gång sin oskuld och sa att han tagit mycket illa vid sig av hela händelsen och *"Beklagade sigh och att han nu så fasligt förfallnat, så att hans Skiägg, som för een ganska Kårt tijdh sedan warit långdt och hehlt swart, nu hehlt grådt och mäst affallit är"* och detta trots att han ännu inte nått 60 års ålder.

Rätten var nu redo att sammanfatta och avkunna dom:

Man konstaterade att Anna Bengtsdotter inte fullt ut bekänt mordet. Barnet hade varit levande vid födseln och Anna hade haft uppsåt att döda det. Hon hade döljt allting ända tills hon blev

överbevisad och sedan hanterat barnet så illa att det dött. Med hänvisning till Kongl: Maytz Placat om barnemord, "*döms Anna Bengts d: för dhenna sin mordiske gierningh att mista Lifwet och brännas*".

Drängen Anders Jeppesson frikändes helt.

Alla dödsdomar vid denna tid skickades till Göta Hovrätt för prövning och den 30/7 1697 tog Hovrätten i Jönköping upp saken. Den samtyckte helt med Häradsrätten och sammanfattade domen:

"Kongl Rätten pröfwar Rättwist åhrstad härad tingrättz dom öfwer Kohnan anna Bengtzdotter, såsom lag och Kongl mtz BarnemordzPlacat, lijkmatig, härigenom confirmera, så att hon för dhen uppå sitt eget foster begångne mordiske gierning, andra lättfärdige Kohner till en Skälig Skräck och warnagel och sig sielf till ett wähl förtient straf, skall halshuggas och å bähle brännas".

För Anders Nilssons del var dock saken inte ur vägen ännu. Tingsrätten ville undersöka hans eventuella delaktighet ytterligare och sköt upp målet till nästa ting.

Den 18/10 1697 var det ordinarie Höstting och nu kom saken upp igen.

Rätten började med att konstatera att den fann det märkligt att Anders kunnat vara omedveten om Annas tillstånd trots att det fanns ett rykte i socknen att hon var havande. Den tyckte också att det var konstigt att Anna, som bara var piga i Bökhult fått ligga sjuk i en särskild kammare. Det hade också framkommit att Anders varit och talat med Anna i fängelset kvällen före hon avrättats.

Rätten frågade kyrkoherden, Olof Olin, vilken tröstat Anna på hennes yttersta och följt henne till dödsplatsen om han fått någon ytterligare bekännelse. Denne nekade dock till att hon sagt något mer.

Anders Nilsson presenterade nu ytterligare några vittnen som styrkte att han haft ont i ryggen och att han därför inte varit observant på sin pigas tillstånd:

Bengt Mårtensson i Tranehult berättade att han Helga trefaldighets söndag varit i Krogsreds kyrka och haft följe med Anders hustru hem. Hon hade då berättat att Anders låg sjuk i "*Ryggskått*" så att de under dagen måst hjälpa till att vända honom i sängen. Hon bad även Bengt besöka honom. Då Bengt kom in i härberget fann han Anders liggandes i sängen, "*hwilken intet orkade; beklagandes sigh öfwer sin swagheet, och syntes såsom hehlt skröpeligg uth*". Han hade även varit inne hos pigan och fått beskedet att hon hade en "*elak sjukdom*".

Arvid Hansson i Slätthult berättade att han lördagen före Helga trefaldighet kört till Anders Nilsson med ett par stutar som han haft att våra med. När han kom in i stugan såg han Anders sittande på en bänk med en käpp i handen klagandes på sin sjukdom. Inte heller Arvid hade sett något märkligt med Anna när han besökte henne i kammaren.

Lars Olsson i Kurhult berättade efter avlagd ed att han fredagen näst efter pingst sett Anders Nilsson rida både till och från Århult sittandes helt krokig på hästen som hans lille son ledde. Han berättade också att han förra fredagen varit med Anders i Århult och där låtit Anders Åbjörnssons hustru, vilken fått tvillingar, trampa honom, vilket skulle vara bra mot ont i ryggen.

Carin Olofsdotter, "*ett lööst Qwinfålck*", som arbetat hos Anders när mordet skedde berättade att Anders "*torsdagen tillförne lyft någre stoore steenar; hwaraf han oförmodligen fådt siuukdomen*". Inte heller Carin hade genomskådat att Anna var gravid.

Rätten gjorde nu en sammanfattning. Trots att Anders varit sjuk och nekade menade man att det fanns skäl att misstänka honom:

- Han hade nekat till att ha sammanlegat med Anna ända tills hon inför rätten erkänt detta
- Han hade haft henne i sin kammare innanför förstugan
- Han verkade ha blivit otålig när länsmannen kom till honom och därför ropat in Anna istället för att låta dem gå in i kammaren
- Han sa vid förra tinget sig inte minnas om han uppmanat Anna att ange Anders Jeppesson som barnafader
- De ansåg det märkligt att Anders sa sig inte misstänkt att hon var havande när han visste att han bedrivit hor med henne
- Anders hade talat med Anna nattetid i hemlighet kort innan hon stod sitt straff

Därför ansåg nu rätten det skäligt att Anders skulle bedyra sin oskuld under ed.

Att svära sig fri under ed innebar att Anders nu fick betänketid till nästa ting innan han efter avlagd ed bedyrade sin oskuld. Om han inte gjorde detta skulle han komma att betraktas som skyldig. Eftersom det brott Anders anklagades för skulle medföra dödsstraff skickades samtidigt ärendet vidare till Göta Hovrätt.

Vid Vintertinget den 3/2 1698 svor Anders sin oskuld och saken gick nu vidare till Göta Hovrätt.

Vid samma ting begärde Jeppe Andersson i Vismered kostnadsersättning för de resor och omak som anklagandet av hans son inneburit.

Den 11/11 1698 var målet uppe i Göta Hovrätt i Jönköping. Rätten konstaterade att Anders svurit sig fri under ed samt att Anna hela tiden, t.o.m. på sitt yttersta, nekat till att han hade med mordet att göra. Av dessa skäl befriade Hovrätten honom från anklagelsen, "*lemnandes Saken under gudz dom och framtijden, der han anders Nilsson skall haft någon dehlachtighet uthi barnemordeth, som ännu befunnit obewist är*".

Den 9/12 1698 hölls urtima ting i Heberg. Anders Nilsson i Bökhult dömdes nu, eftersom han begått enskilt hor till att böta 80 daler silvermynt, samt till att stå vederbörlig kyrkoplikt.

Troligen var det tack vare arbetet med stenarna på åkern den där dagen som räddade livet på Anders. Hade inte flera vittnen styrkt hans ryggskott och eländiga tillstånd är det nog troligt att rätten sett annorlunda på saken.

Anders Nilsson och hans hustru fortsatte att leva sina liv i Bökhult. Fler problem drabbade dem senare. Gården i Bökhult brann ner i juli 1701 och den 12/2 1702 stod Anders på nytt inför tingsrätten i Heberg, nu för att be om brandstodshjälp - men det är en annan historia.

Anders hustru Anna avled den 1/3 1719 och Anders Nilsson den 5/11 1727.

Källor:

Domböcker från Faurås Häradsting och Göta Hovrätt, Mantalslängder samt Kyrkböcker från Krogsred och Gunnarp socknar.